

ՄԱՐՏ

ՈՒԺԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

«Մեր ազատագրութիւնը մենք պիտի պատրաստենք. մենք մեզի օգնելով մեր գործը մենք պիտի տեսնենք»։ Մասնատրապէս այս վերջին ատեններս է որ ինքնօգնութեան այս փրկարար գաղափարը աւելի քան երբեք ուժգրնօրէն կը տիրէ Հայ մարտուն վրայ։ Հարցումը մը ոսկայն կը պատասխանէ այդ սկզբունքին։

—Ինչպէս։

Մարտի նախօրը թուով, «Գաղափարին ուժը» վերնագրին ներքեւ յօդուածը կը վերջացնէինք սա յայտարարութեամբ. «Պատրաստուած է սերմն դաշտաւորելու ուրուն վրայ պիտի կարենան հաւաքուիլ բոլոր Հայերը, մէկ բանակ կազմելու համար, մէկ ծրագրով մէկ Հայրենիքի փրկութեան համար։ Այդ բանակը պարզ քաղաքութիւններով չէ որ պիտի ստեղծուի, այլ՝ ազգին հաւատք ու մտահոգութիւններէն զոգրման միջոցներով»։ Ահա «Ինչպէս» ինչ պատասխանը։

Հայ ազգը իր մէջ շատ ուժ ունի. ուժ գաղտնի, ուժ գզացումի, ուժ մտքի, ուժ սրտի, ուժ գրամի, ուժ անձնութեան։ Եւ սակայն այդ բոլոր ուժերը ցրուեցան են։ Երեսկայիքը թնդանօթ մը որուն ամէն մէկ կը տարր իրարմէ անջատուած ըլլան, մէկը հոս մէկը հոն, մին աստի միւսը անդին. ինչի կը ծառայէ այդ հրազէնը թշնամիին դէմ։

Ինչ որ տեղեկութիւն բոլոր ազգերուն համար ամէն աւտեն եւ աշխարհին ամէն կողմը էն յարմարագոյն միջոցը համարուած է ինքնապահպանութեան կամ պատերազմի դաշտին վրայ յաղթանակի համար, մենք Հայերս չենք կրնար այդ ընդունուած ընդհանուր ճշմարտութիւնը արհամարհել, ոտնակոխ ընել, եւ անկէ ետքն ալ ելլել մեր դատին յաջողութիւնը յոստալ լոկ ազնիւ ըղձանքներու, մեծ գաղափարներու, տողը սկզբունքներու վրայ յոյս դնելով։ Ամէն ժողովուրդ պզտիկ ըլլալ թէ մեծ, տկար կամ զօրաւոր իր սփռուած կազմակերպութեամբն է որ անտեսական, քաղաքական, պատերազմական կոխներու մէջ կ'ընդդիմադրէ հակառակորդին, եւ յաղթանակ կը յուսայ։ Օրինակները աչքերուս առջեւ են. ափ մը Պօլոնիք իրենց սփռուած կազմակերպութեամբը ահա մօտ տարի մըն է սարսափեցուցին ահեղ Անգլիան։ Քանի մը միլիոն ճարտնցիները իրենց ուժերուն խելացի կազմակերպութեամբը ջախջախեցին հարիւրաւոր միլիոնով Զինացիները,

Ազգութիւն մը իր ուժերուն կազմակերպութեամբը կ'ապրի. օրինակը նոյն իսկ մեր վրայէն առնենք։ Հայ ազգը իր քաղաքական աղէտներուն ատեն բոլոր իր բարոյական ուժերը ամփոփեց և անոնց կազմակերպութեամբը հիմնեց անխախտելի հաստատութիւն մը, իր Եկեղեցին, որ իր պատասպարան բերող եղաւ, եւ անկէ Հայութիւնը իբր մէկ բանակ մը պատերազմեցաւ խառնութեան դէմ։ Աւելի քան տասը դար լոկ այդ բարոյական ուժերուն կազմակերպութեամբը զիմադրեցինք օտար ցեղերու նիւթաւ կան ահեղ ուժին, ու այսօր քաղաքական վերածնունդի կը սպասենք։

Ուժերու կազմակերպութեան ճշմարտութիւնը ամէն Հայ բոլորեւն է. բայց ո՞ր է կեդրոնը որ ձգողական զօ-

րութեամբ մը իր շուրջը բաշէ ազգին ամէն ուժերը, ի մի ձուլէ զանոնք, ամէնքը թնդանօթի մը վերածէ եւ կոռուի։

Այդ կեդրոնը կազմողը ժամանակը պիտի ըլլայ։ Յեղափոխութիւնը ուշ կամ կանուխ պիտի ստեղծէ միակ իշխանութիւն մը որ Թիւրքիոյ Հայոց առաջնորդն ու վարչը պիտի հանդիսանայ ազատագրութեան հակաթիւրք կռուին մէջ։ Իշխանութիւնները այլ եւ այլ պայմաններու համաձայն կ'ստեղծուին։ Ընդհանրապէս անհատներ եւ զած են իշխանութեանց հիմնադիրները։ Կարգ մը յատկութիւններու գերազանցութեամբ միջավայրէն վեր բարձրացող անձնաւորութիւններ ժողովուրդները իրենց հրապարակեցած են։ Իշխանութիւնը կը ստեղծուի նաեւ ռամկավարական գրութեամբ, ինչպէս Հանրապետութեանց մէջ։ Հայ Յեղափոխութիւնը Հայ ազգին չարագեղեց արիւթի անձնաւորութիւն մը որ իր անձին մէջ միացնելով թէ՛ մարմնական քաջութիւն, թէ՛ մտաւորական տաղանդ, թէ՛ բարոյական զօրութիւն կարող ըլլար իբր բարձրագոյն հեղինակութիւն խօսիլ եւ ազգին ճակատագիրը վարել։ Այն մասնաւոր պայմանները որոնց մէջ կը գտնուէին Հայ ազգը, անհնարին կ'ընէին, և միշտ անհնարին պիտի ընեն այդպիսի բարձրագոյն անձնաւորութեան մը ստեղծումը։ Յեղափոխական իշխանութիւնը ո՛չ թէ անհատի մը այլ հաւաքական մարմնի մէջ պիտի կեդրոնանայ, ինչպէս արդէն յայտնի է Յեղափոխական կազմակերպութեանց գրութիւն։ Ո՛չ մէկ մարմին պեւտի մը առաջնորդութեամբն է որ կը գործէ։ Առանձինն առանձինն յատկութիւններ ունեցող անհատներ միանալով ամբողջութիւն մը կը յօրինեն։

Յեղափոխական իշխանութեան մը ստեղծումին կը ձգտի ազգային միտքը, վասն զի Հայութեան արդի պատերազմական վիճակը սպալակոյտի մը կարօտ է։ Այժմէն չենք կարող գուշակել թէ ո՞ր ժամանակ այդ մարմինը երևան պիտի գայ, ինչ գէպերու եւ պարագաներու բերմամբ պիտի ստեղծուի։ Սակայն կրնանք իբր ապագային ստեղծութիւնը համարել թէ ո՛ր է արհեստական միջոցով առաջ բերուած իշխանութիւն մը վիճուած պիտի դատապարտուի։

Ապագայ մեծ ու ընդարձակ ձեռնարկներու հիմնարկութեան և յաջողութեան երաշխաւորութիւնը պէտք է փնտռել Հանրային մտքին լուսաւորման մէջ։ Այսօր աւմէնքս ալ կը տեսնենք թէ արտասահման կը գտնուին հոծ թուով Հայեր որոնք ո՛չ յեղափոխական կազմակերպութեանց կը մասնակցին, ո՛չ պահպանողական խորհուրդները կը քաջալերեն, ո՛չ ալ ազգին վիճակին անտարբեր են։ Կրնանք ըսել թէ այս Հայերը շուրջապահութեամբ իրենց կը կազմեն։ Սրտանց ըղձացող են ազգին բարիքին, եւ ստուար մեծամասնութեամբ ալ Յեղափոխութեան հակամէտ են, բայց ձեռնպահ կը մնան։ Վասն զի որոշապէս չեն գիտեր թէ ո՞ւր կ'ընթացի բարիքը կը ծընի, որմէն չարիքը կը ծագի։ Յուսախաբութիւնները զիրենք ընկճած են։ Եւ հիմակ, վախկոտ ու կասկածոտ, զեռն համարձակի որոշ գաղափարի մը յարել։ Մենք զիրենք զեռն չենք մեղադրեր։ Հանրային կեանքի մէջ ցընցումներ կան որոնք ժողովուրդի մը ուղեղը իր տեղէն կը խախտեն։ Այդ ժամը մեզի տակնուվրայ ըրաւ. Հայ ուղեղները իրենց տեղէն խախտեցան։ Ժամանակը պիտի կրնար մտքերը վերանորոգել, եւ կարծենք թէ ալ ատենն է որ ամէն Հայ որոշ համոզումներ ունենալու եւ ըստ այնմ իր պարտականութիւնները կատարելու պատրաստուի։

Հայ մը չի կայ որ այլ եւ յեղափոխական շարժումին պարզապէս հանդիսատես մը մնալու իրաւունքը ունենայ։ Յեղափոխական գաղափարը, յեղափոխական կազմակերպութիւնները ազգին համար բարեք են թէ չարիք։ Ամէն Հայ ազատ է իր կարծիքը, սեփական համոզումը ստանալ. բայց գէշ ալ ըսեն, աղէկ ալ ըսեն Յեղափոխութիւնը օրուան իրականութիւնն է. ահա՛ պարզ, շօշափելի ճշմարտութիւնը։ Իրականութեան մը հետեւանքն, ընդհանրապէս կրնայ խոյս տալ, ուստի պէտք է անոր հետ վարուիլ գիտնալ։

Հայ ազգին բաղձը այլ ևս Յեղափոխութեան ձեռքն է, պարագաներու բնական բերմամբ։ Ու եթէ իւրաքանչիւր Հայու հանրային պարտականութեան վրայ մինչև իսկ չխօսինք, գոնէ պէտք է յիշեցնենք թէ Հայ ազգին ամենատուար մեծամասնութեան իւրաքանչիւր անհատին կեանքը, սեփականութիւնը, ընտանիքը, ներկան, ապագան, ամէնքն ալ յեղափոխական շարժումին հետեւանքն են։ Եղաւ ատեն մը, շատ կարճատեւ, ուր Թիւրք իշխանութիւնը Յեղափոխական եղող Հայերը միայն հալածեց։ Յեղափոխականները կը փնտռէր, զանոնք կը ձերբակալէր, զանոնք կը բանտարկէր, զանոնք կը տանջէր, զանոնք կ'աքսորէր, զանոնք կը սպաննէր։ Ծառ չանցած Թիւրք իշխանութիւնը իր բնութեցը փոխեց. հակայեղափոխական հալածանքը ամբողջ Հայ ազգին դէմ հրատարակուեցաւ, իբր ցեղային պատերազմ։ Ամէն Հայ Թիւրքին համար ապստամբ մըն է օսմանեան իշխանութեան դէմ։ Եւ ոյն իսկ էն թրքամոնքը ազատ չմնացին կառավարական խտրութիւններէն, օրինակ Արիկ Ունձանները։ Հայ եւ, յեղափոխ եւ, ահա Թիւրքին պարզ մտածութիւնը։ Թիւրք իշխանութիւնը այս պէս մտածելու էր։ Այդ տարբեր խնդիր է. երականութիւնը այս է որ Թիւրք իշխանութիւնը այս պայտէս կը մտածէ. ու իր մտածութեանցն ալ համեմատ կը գործէ. ամէն Հայ իր պարտականութեանցը վրայ այս իրականութեան համեմատ խորհելու է. Հայ մը չի կայ որ իր անհատական շահը ազգին ընդհանուր շահերէն կարողանայ անջատել։ Մեզի դէմ Թիւրքին հակայեղափոխական հալածանքները ընդհանուր Հայոց շահերուն համարախիւթիւնը հաստատեցին, ու միաբանութեան պէտքը ըմբռնել կուտան։

Ո՛չ Հայ յեղափոխականին սուրբ այլ եւս իր պատեանը կը դառնայ, ո՛չ ալ Թիւրք իշխանութեանը։ Պատեալը անզուր անզագար յարառութեամբ պիտի շարունակուի, մինչև որ կոռուորներէն մէկը տեղի տալու պարտաւորուի։

Մենք տեղի տանք, Հայութեան բնաջնջումին դժգոհութիւնը պիտի լուրի այդ օրը։ Մենք կը նմանինք անոնց որ հին դարերուն բերդաքաղաքի մը մէջ պաշարուած կը մնային վայրագ ժողովուրդներէ։ Երբ կը հարկադրուէին անձնատուր ըլլալ, թշնամին ներս խուժելով կըցածին շափ սուրէ կանցնէր ժողովուրդը, ու մնացածները գերի կը տանէր։ Ահա ինչ բաղձ կը սպասէ Հայոց այն օրը երբ Թիւրքը յեղափոխական ամբողջ զրաւէ իսկ մեր յաղթանակը, որովհետեւ քաղաքակրթութեան յաղթանակը պիտի ըլլայ, ուստի Թիւրքիոյ իսլամներուն ո՛չ թէ վնաս մը պիտի չհասցնէ, այլ և մեծամեծ օգուտներ ալ պիտի ընձեռէ։

Եթէ ոչ երկրին գոնէ արտասահմանի Հայերը ամէն յիւրութիւն կը վայելեն յեղափոխական բանակը զօրացնելու։ Այսուվախէն, պարսաւանքէն, շատախօսիկ ընդ-

նադատութենէն օգուտ մը չեղեր: Գանգաւոր ցաւագար մաքրելու միակ միջոցընքէն է: Առողջ ուղեղները չեն ի լար. կը խորհին, կը գործեն: Արտասահմանի հայ Ժողովուրդը յեղափոխական կազմակերպութեան վրայ իր բարոյական ու նիւթական ազդեցութիւնը զգալի ընելով է որ մեծապէս պիտի նպաստէ յեղափոխական խելացի եւ զօրեղ իշխանութեան մը ստեղծումին: Այդ իշխանութիւնն է որ հզօրապէս պիտի կազմակերպէ ազգին բոլոր ուժերը, ու թէ՛ կուռի գաշտին վրայ, թէ՛ դիւանագիտութեան առջև պիտի պաշտպանէ հայ ազգը և անոր ազատագրութիւնը պիտի ապահովէ:

ԳԻՇԱՏԻԶՆԵՐԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՎՐԱՅ

— Բարին չարէն առելի զօրաւոր է:
— Ինչո՞ւ ոչ: Երբեք չափաւ չարին յաղթանակը կը տեսնուի: Դարին վրայ:
— Վասն զի պէտք եղածին չարի երկար առեւն դիտել չենք գիտեր:

* *

Հայկական խնդրին նկատմամբ ատենէ մը ի վեր Պոլսէն Եւրոպա հասած լուրերուն էն ծանրը էին փաշային Հալէպի կուսակալութեան անուանումին տեղեկութիւնն է: Այս գիշարայնը 1895ին Տիարպէթի կուսակալն էր. իր տիրոջը, սուլթանին, ներքին ըզձանքներուն խորը թափանցելով, անկէ ստացած հրամանները տարօրինակ ճշգրտութեամբ գործադրեց: Կոտորածները կազմակերպեց և գլուխ հանեց այնպիսի ահեղ վայրագութեամբ մը որմէն Երևանի իսկ սարսափեցաւ, բայց հիացաւ: Պետութիւնները որոնք շահախնդրական գանազան նկատուեցին ազդեցութեան ներքեւ տկարացած էին, կարող չեղան սակայն հանդուրժել էնիսին պաշտօնավարութեան շարունակութիւնը տեսնելու: Գիտականներուն պահանջումին վրայ սուլթանը հարկադրուեցաւ Պոլիս հրաւիրել իր որդիին այնքան մօտիկ այդ բարբարոսը, ու զայն հանգչեցնել իր քովի: Եւ սպասեց որ պարագաները թողարկեն իրեն էնիսը արձակել այնպիսի անպարզելի մը վրայ ուր անոր գազանական բնազդները լիովին յազօրդ գանեն: Չինաստանի դէպքերը Եւրոպայի ամբողջ ուշադրութիւնը Եւրոպայից Սարկիսի վրայ գրաւած ըլլալով սուլթանը անթիւն կ'օգտուի եւ գիշատիչ գազանը կը նետէ Կիլիկիա:

Մեր Հայրենիքին Միջերկրականի սահմանակից մասը փոքր ինչ, բայց շատ քիչ, լաւ վիճակ մը ունի բաղդատմամբ Արարատի շրջականները սփռուած հայ նահանգներուն կացութեանը: Կիլիկիացիները սուլթանին յօժարակամ բարեացակամութեանը պարտական չեն չնչաւութեան համար իրենց եղած թողութեանը: Եւրոպական նաւատորմիդները եթէ չեն կրնար մինչեւ Արարատի ստորոտը ժամանել անգոր չեն սակայն Արեւմտահայաստանի ու Մէրսինի առջև խառնելու: Այդ նաւահանգիստներուն բոլորակողմը եւ ոչ իսկ պետութեանց փութագրած նախաձեռնութիւնը իր թորթիլ մը կրնան պաշտպանել թիւրքիւն, ինչպէս անդին Վասպուրի մէջ: Սուլթանը որեւէ խոհանարութիւն համարեց հարստահարութեանց դրութիւնը Կիլիկիա իր բազմադարեան բնական ընթացքին թողուլ, առանց ծայրայեղութեան սահմանները հասցնելու:

Կիլիկիան ալ Հայաստանի ճիշտ ու ճիշտ պատկերին վերածելու համար սուլթանին բոլոր փորձերը միշտ ծանր ազդարարութիւններ ստացան: Օր մը վեց պետութեանց ներկայացուցիչները Չէլթուն կ'երթային. ուրիշ օր մը Բարիկ եւ Լոստոն քաղաքական շրջանակները բողոքարկու ձայն կը բարձրացնէին երբ կը լսէին Հաճընը նախ այրելու և ապա անոր հայ ժողովուրդը կոտորելու:

Համիտական ժրագիրը, որ մեր միջոցաւ կը հաղորդուէր, Աւստրիական զրահաւոր մը իր թնգանութեանը Մէրսինի վրայ կը շեշտէր 1897ին, ու սուլթանին ներկայացուցիչները խոնարհաբար կ'ողջունէին, հանգրձ ծնրադրութեամբ, աւստրիական գրօշր, ու Ֆրանց-Երզնէ կայսրը թիւրք զահիճներուն ձեռքէն կը կտրէր այն երիտասարդները որոնք իրենց հայրենիքը ինքնապաշտպանութեան վիճակի մէջ պահել կուզէին: Ամերիկեան զրահաւոր մը մերթ ընդ մերթ պտոյտի կ'ելլէ Կիլիկիոյ ջուրերը, ուր անգլիական նաւատորմը միշտ կայանք ունի Կիլիկիոյն Արեւմտահայաստանի ալ աչքերը միշտ յառած կը պահէ: Հիմակ Եւրոպան ու Ամերիկան Չինաստանը զբաղած ըլլալով, սուլթանը գող կատուին պէս որ տիրօշը աչքը բոլոր մը իր վրայէն պակասած պահուն առիթէն կ'օգտուի իր բնազդին հետեւելու համար, ահա կը յարձակի Կիլիկիոյ վրայ զայն իր ճանկերուն մէջ առնելու եւ լափելու անօթութեամբ:

Շատ չանցած հրդեհներու գոռերը պիտի հասնին Կիլիկիայէն, արհեստական սուլք ամբողջ քաղաքներ ու գիւղեր պիտի նմանեցնէ Վասպուրականի, սուրբերու խիստ պահանջուած յետին ծայր թշուառութեան պիտի մասնէ հայ ժողովուրդը: Սարսափի թուականն է որ կը բացուի Կիլիկիոյ համար:

Բայց միևնոյն ատեն ո'չ մէկ հայու ուշադրութեան պիտի վերադառնայ այն նկատողութիւնը թէ՛ «սուլթանը մինչև հիմակ էնիս փաշային պաշտօն չէր տուած անառիկութիւնը: Ուրեմն, մինչ պետութիւնները մեզի ի նպաստ արտաքուստ ո' եւ է պաշտպանողական ցոյց չեն ընել, սակայն ներքնապէս միշտ կը հսկեն մեր վրայ, քաղաքական հանգամանքներուն թոյլատրած սահմանին մէջ. եւ ո՞վ գիտէ թէ որքան չարքներ խափանած են առանց մենք տեղեկութիւն ունենալու: Ու այդ գաղտնի հսկողութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ որ օր մը Եւրոպա հայկական խնդիրը ուղղակի իր ձեռքը առնելու ժամը հասած համարի:

Էնիս փաշային անուանումը ծանուցուելէն յետոյ անգլիական թերթերը յուլիս 16ին Պոլսէն հեռագիր մը հրատարակեցին, ծանուցանող թէ գետնները Հալէպ հիւպատոսներուն հրահանգ տուած են իրենց թարգմանները նոր կուսակալին բարի գալուստ մաղթելու չղրել: Այս ցոյցը բողոք մըն է Էնիսի անուանումին դէմ: Հալէպի կառավարիչը որեւէ իր բանտարկուած մը նկատուելով քառանկիւնային պիտի դուռի Եւրոպայի կողմէն: Պետութիւնները առ այժմ ասիկէ աւելին չեն կրնար ընել. բայց երբ չինական խնդիրը վերջանայ, կրնան յետադիմ թէ ան ատեն «աւելին» բնուի ժամանակը հասած պիտի համարին:

Թիւրքիոյ մէջ, ինչպէս պատմութիւնը կը հաստատէ, քրիստոնէից վիճակը այն ատեն կը բարեփոխուի երբ անոնց ալ եւս ո' եւ չարք ընելու տեղ չմնայ: Կ'երեւի թէ մենք տակաւին բաւական լուսանցք ունինք. ան ալ Էնիս փաշան պիտի սեցնէ. ու անկէ ետքն է որ սուլթանին պիտի ըսուի «ա՛լ ձեռքդ ետ քաշէ Հայոց վրայն»:

Եւրոպա 1896ին միաբան կը թուէր սուլթանը պաշտպանելու իր բոլոր ոճրագործութեանցը մէջ: Ինչպէս Հայոց համար նոյն եւ Կրէտացիներուն համար բաց թողութեան երջանդին ձեռքը: Կրեալ քանդեցաւ, այրեցաւ, արիւնի մէջ լողաց: Եւ երբ օսմանեան բանակը յաղթական Աթէնքի վրայ կը յառաջանար, ամբողջ Եւրոպա «լինցաւ Կրեալէն» ողբաց: Ու Կրեալ այն օրը ազատեցաւ: Մեծ պետութեանց մարտանաւերը շարունակէին թշուառ կղզիին առջև:

Սուլթանը Եւրոպայի կրեալին ապուսակ մը կ'իջեցնէ Էնիսը Կիլիկիա դրկելով: Շատ զգուշ չըլլանք: Բայց Եւրոպան մինչեւ որ ինքզինքը գտնէ, մենք գործենք: Եւրոպայի, Ամերիկայի հայերը պարտականութիւն մը ունին. հաւաքաբար բողոքել Էնիսի անուանումին դէմ: Պետութիւնները այնքան զրգուած են իրենց եղած այն նախատիքէն, որ երբ մենք ձայն բարձրացնենք սեղի դէմ ո' եւ է հակառակ առարկութիւն մը պիտի չլուրի: Այդ բողոքարկութեամբ կարող ենք Էնիսի ոճրագործութեանց յատակագիծը քանդել, եւ ապագային համար երաշխաւու:

րութիւն ձեռք բերել: «Դուն դործէ որ Եւրոպան ալ քեզ օգնէ»:

ՊՈԼՍՈՅ ՎԱՐՁԱՊԵՏԸ

Քաղաքական Ժողովին ատենապետ Տատեան Արթին փաշայի դէմ Պոլսէն գանգաւորներ անդադրուած շարունակութեամբ կը հասնին Եւրոպա: Ո' եւ է բողոքի ձայն, ո' եւ է գանգաւոր մնչին լուրթեան գատապարտելու կը ճգնի իր ունեցած ազդեցութեամբ:

Հիմակ վարչապետը խելքը միտքը տուած է սուլթանը կատարելապէս վստահեցնելու թէ Յեղափոխութիւնը այլեւս Հայոց մէջ պարզապէս պատմական յիշատակներու կարգը անցած է, հետագայ սուլթանը առանց ո' եւ է կասկածանքի կարող է տնօրինել Հայոց դէմ ինչ որ իրեն հաճոյ կը թուի:

Պաշտօնավարութեանը թուականն է ի վեր, այսինքն չորս տարի է, Արթին փաշա անյողողոյ յարատեւութեամբ կը հետամտի Յեղափոխութեան ոգին Հայոց մէջ խղճելու, եւ յեղափոխական ո' եւ է անհատ կամ մարմին ամբողջութեան գատապարտելու: Տատեան փաշա բեղմնաւոր միաց ունի. իր ասիական խորամանկութեան բնազդները շատ զօրացած են թրքական մթնոլորտին մէջ: Իր գաղտնիքներուն տեղեակ չենք, գտնէ մեծ մասամբ, բայց գիտենք թե անցեալ տարուան վերջերը Բարիկի մեծ թերթերէն մէկուն, Տեպայի միջոցաւ, իր շնորհակալութիւնները յայտնեց այն կարգ մը յեղափոխական կոչումներուն որոնք իր խրատները մտիկ բրած են: Այս հրապարակային շնորհակալութեան դէմ պաշտօնական ո' եւ է բողոք մեր աչքին չղարկու: Պարագաներ կան ուր լուրթիւնը հաւանութիւն կրնայ համարուի: Արթին փաշա այդ կողմերէն սուլթանը ապահովել յետոյ, դարձեալ ինք վրդովեալ կը մնար, համագումար ըլլալով որ կան յեղափոխականներ ալ որոնք իր շնորհակալութեանը արժանանալու փութիւստ չեն գտնուիր: Իր խորհուրդներուն վտանգը այդ կողմէն կը տեսնէր. եւ այդ կողմէն քիչ շատ պատասպարուելու համար, գտնէ առժամապէս, ջանաց սուլթանը համոզել, մեղաւորութեամբ եւրոպացեակ անձերէ մասնց, թէ բացի շնորհակալութեան ուրիշները մեծ մասամբ հետեւանք են Տատեան Արթին փաշայի կողմէն տրուած ապահովութեանց:

Տատեան Արթին փաշա կը հետեւի հին դրութեան մը, զայն շատ կատարելագործելով: Տատեանի տարիներ առաջ Կ. Պոլսոյ մեր պաշտօնական վարիչները շարունակ կառավարութեան ապահովութիւններ կուտային թէ Հայոց մէջ ո' եւ է խլրտում չի կայ. եւ թէ զգուշութիւն յայտնողները «քանի մը չարղըններ են»: Բայց օր մըն ալ փաշաները սկսան բարկութեամբ հարցնել պատրիարքին ու հայ էֆէնտիներուն «աս քանի մը չարղըն ըստ ձերնիդ ասոնք են եղեր»: Եւ տեսնէին թէ դիմաց նին չարղընի երեւոյթով ոչ ոք կար, ու «քանի մը հոգի» ըստ ձերնիդ ալ ժողովուրդ էր: Թիւրքերը չհամոզուեցան թէ մեր պաշտօնական վարիչները քիչ թէ շատ ապուշներ էին: Ու Պատրիարքը, վարչապետ, վարիչներ շարունակեցին արհամարհել ազգին մէջ յայտնուած յեղափոխական ոգին, մինչեւ որ վեցհարուածները զիրենց սթափեցուցին:

Տատեան Արթին փաշա անշուշտ չկրնար պարծենալ թէ հայ ազգին նշանաւոր ծառայութիւն մը կը մատուցանէ ջանալով յեղափոխական զօրութիւնը սուլթան

Համարին աչքերուն առջև տկարացնել, պզտիկցնել, Հայը որքան աւելի անզօր ենթադրուի, հարուստներն ալ իր գլխուն այնքան աւելի կուռ ու հոծ կը տեղան:

Բայց գոնէ սուլթանին ու Թիւրքիոյ ծառայութիւն մը կը մատուցանէ՞ Տատեան: Ո՛չ: Ու՛ր որ բարենորոգումներ, բոլոր զորքերը յետաձգել տալու կը նկրտի, անիւ կա Թիւրքիոյ էն մահացու թշնամին է, վասն զի անոր կործանումը և ոռոտացումը դիւրացնելու կ'աշխատի: Օտ մանեան պետութեան լաւագոյն բաւեցիլները ո՛չ Աւրդ-եանները եղան, ո՛չ ալ Մագսուտները, որոնք խաբելու խաբիբներ էր զաղաքականութեան հետեւողներ եղան: Խը-րիմեանները, Ներսէսները, անոնց խորհրդականներն էին որ Թիւրքիոյ էն ճշմարիտ բարեկամները երևցան, վասն զի մատնանիշ ըրին այն բոլոր չարքները որոնցմէ օր մը չէ օր մը Թիւրքիա պիտի սարսէր:

Սակայն հակառակ Տատեանի կողմէն շոյալուած ապահովիչ տեղեկութեանց սուլթանին կասկածները միշտ կը սաստկանան, ու նորանոր ձեռքակալութիւններ կը կատարուին: Հետագիւրները կը հազարդեն թէ հարիւրէն աւելի Հայ կրկին բանտարկուեալ են Պոլիս, այն նկատու մով թէ համաձայնութիւն կը տիրէ Հայ եւ իսլամ յեղափոխականներուն միջև, ու հայերն են որ կը դիւրացնեն իսլամներուն շարժումները:

Սյս կասկածներուն հիմնաւորութեան արժէքը ինչ որ ալ ըլլայ, իրողութիւնը այն է թէ ձեռքակալութիւնները եւ բանտարկուողները ո՛ր եւ է կապ չունին յեղափոխականներու հետ: Իրենց գործովը զբաղող անձեր են որ տաքե-րուն կը տառապին բանտերու մէջ: Իսկ պատրիարքը ինչ կ'ընէ ասոնց համար:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՏԵԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

Դաշնակցական Կուսակցութեան պաշտօնաթերթին այս տարուան 4րդ թիւը Պատուոյ Ատենի մը կազմու-թեան պահանջումին վերաբերեալ ո՛ր եւ է հրատարա-կութիւն չէր պարունակեր: Հնչակեան Կուսակցութիւնը սակայն քիչ մը եւս սպասելու համբերութիւնը կրնայ ունենալ:

Այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Մարտի այս թի-ւին մէջ կը վերջացնենք Պատուոյ Ատենի կազմութեան համար մեզի զրկուած նամակներուն հրատարակութիւնը: Հնչակեան Կուսակցութիւնը ոչ միայն Պատուոյ Ատենի մը սկզբունքը ընդունած է, այլ նաեւ կը պնդէ որ անա-չառ, խիստ, անկողմնակալ դատաստան մը կատարուի: Հետեւաբար մեր բարեյոժարութեանը դիմում ընելու պէտք մը չի կայ:

ՁԱՅՆ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ

Ուսարը 14 Մայիս 1900

«ՄԱՐՏ»ի Խմբագրութեան

Թարգմանիչ Տեղաւոր,

Ուսարի Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ Լսարանի վարչութիւնը տեսնելով որ Տեղաւոր Խոկնաւորեանի և Թաղաւորեանի առ ձեզ ուղղած նամակը շատ հետաքրքրած է Հայ ժողո-վուրդը, այդ առթիւ ապրիլ 29 և մայիս 6ին հրապարա-կային ժողովներ քուլմարեց, որոնց մէջ Պատուոյ Ատենի խնդիրը ընդ երկար ժամանակ վերջ հետեւեալ որոշումը ընդարկուեցաւ:

Պահանջել երկու կուսակցութիւններէն որ յանուն արդարութեան և յանուն յեղափոխական բարոյականի Դը-

րօշակի Յաւելուածով Պր. Արփիար Արփիարեանի վրայ բարդուած ամբաստանութիւնները քննելու համար չէզոք անձերէ կազմուած պատուոյ ատենի մը դիմէք:

Տեղաւոր, քաջ գիտցէք որ ատենց պատուոյ ատենի առջև այդ խնդիրները քննուելու, ժողովուրդի միտքը շփոթ պիտի մնայ ինչպէս, Պր. Ա. Արփիարեանի, նոյնպէս և Դաշնակցական Կուսակցութեան վերաբերմամբ. եւ Հայ Յեղափոխութեան մարքութեան նախաձեռնողութիւնն է որ զմեզ կը մղէ այս պահանջը ձեզ ներկայա-ցընելու:

Ձերդ խորին յարգանք

Ի դիմաց ընդհանուր ժողովին

Ատենագիր

Ատենագիր

Սարգիս Ռոստիկեան Պողոս Մ. Գոշոյան

Հասցէ

Ս. Ռոստիկեան

29 Ուշակիւթն Ալ.

Ուսարը Մասս.

* *

Ֆրէզնօ 5 յունիս 1900

Մեծ. Տեղաւոր,

Ա. Արփիարեանի ծանօթ խնդրոյն համար, քաղաքիս Հայերն մտնաւոր ժողով մը ունեցան մայիս 31ին, 30-60 անձանց ներկայութեամբ: Խնդրոյն վրայ կարեւոր բա-ցատրութիւններն լսուելէ վերջ մեծամասնութեան հաւա-նութեամբ որոշուեցաւ որ մենք ալ ձայնակից լինինք Պ.Պ. Յակոբեանի եւ իսկէնտէրի առաջարկած պատուոյ ատ-ենի կազմութեան:

Արդ նոյն ժողովոյն կողմանէ ընտրուած մասնախումբս կուգայ խնդրել Դաշնակցական և Հնչակեան Կուսակցու-թիւններէն որ հաճին տալ իւրեանց հաւանութիւնն պատուոյ ատենի մը կազմութեան:

Աւելորդ չը լինի յիշատակել թէ քաղաքիս մէջ Դաշ-նակցական և Հնչակեան կազմակերպութիւն կամ կուսակ-ցութիւն բնաւ եղած չէ ու չկայ:

Սոյն նամակն երկու օրինակ ըլլալով մին զրկուած է Դրօշակի և միւսն Մարտի պատուարժան խմբագրութեանց միջոցաւ հազարգումելու ուր որ անկն է և հրատարակելու իւրեանց մերձակայ թիւով:

Մասնագիր յարգանք

Անգամը Մասնախմբին

Ս. Վ. Միքեանեան Թ. Մ. Նշկեան

Թ. Եանդեան

* *

Ֆրէզնօ 5 յունիս 1900

Տեղաւոր և Եղբայրք

Բաւական ժամանակ է ի վեր է որ Հայ յեղափոխա-կան օրկան կոչուած թերթերու միջոցաւ անհատական սկզբունքի խնդիրներ վիճաբանութեան նիւթ և քննադա-տութեան առարկայ եղած են, այնպէս որ ընթերցող եւ ունինդիր Հայ ժողովուրդը իւրաքանչիւրն իր լսածին և իր հասկցածին համեմատ դատելով բանակուող մէջ մտած են իրարու հետ ըստ ամենայնի:

Արդ նկատելով որ այս ընթացքը ոչ միայն անպատ-ուրբ եւ քայքայեցնող է այլ աւելի ու կործանա-րար ալ է, Ազգային արդար եւ մեծ դատի հանդէպ, վասն որոյ տեղայն Հայ գաղութը ընդհանուր եւ խառն ժողով մը որոշեց ընել Հայ յեղափոխական կեդրոնական մար-միններու և իրենց պաշտօնական թերթերու միջոցաւ հը-րաւեր կարգաւ ընդհանուր Հայ ազգին որպէս զի արտա-սահմանի մէջ հինգ կամ եօթը անձերէ բաղկացեալ յանձ-նախումբ մը ընտրուի, չէզոք եւ անկողմնակալ նաեւ դի-

տակից և աշխուրջ անհատներէ, և ոոյն յանձնախումբը որոշեալ տեղ մը որոշեալ ժամանակի մը մէջ համախմբ-բուի ու այս ատենանը կազմուելուն առթիւ եղած բոլոր ծախ-քերն թող ոչ մէկ կուսակցութեան կողմէ հոգացուի, այլ Հայ ազգէն:

Նաեւ որպէս զի ոոյն ատենանի առջև ոչ միայն Ա. Ար-փիարեանի խնդրոյն վերջնական լուծում մը տրուի հապա-նաե Հայ յեղափոխական կուսակցութեանց միջև եղել կա-րելի չըլլայ համաձայնութիւն մը զոհանալով միութիւն մը կազմուելու, թող գէթ համեմատեալ գործակցութեան մը (փը-լան մը, կամ ձեւ մը սարքուի) ի նպաստ Հայ ազգին Մը. նուիրական դատին:

Նաեւ կը դիմենք Հայ մեծ անձնաւորութեանց, բրօ-ֆէսօրներու եւ քաղաքագէտներու: Տեղաւոր Հայ ազգի վեր-քերու դարման մը և ցաւոց ալ սկզբունք գտնէ ոչ ապաքէն Հայ ժողովուրդի ցաւերը ձեռ ալ ցաւերն են արդէն. կը խնդրենք ըսէք մինչեւ ե՞րբ այնպէս ո՛վ պիտի հոգայ Հայ ազգը. միթէ օտա՛րը: Ըստ մեզ նախ հիւանդը պարտի իր ցաւերը զգայ և ճանչնայ եւ յետոյ դարման կամ բժշկ փնտռելու ետեւ ըլլայ. այժմ Հայ ժողովուրդը իր ներքին ցաւերը ճանչցած եւ դարման փնտելու ետեւ եղած կ'ե-րեի. և ուրեմն արտասահմանի մէջ Հայոց պատշաճ է որ վաղ ընդ փոյթ այս մատնանիշ եղած ատենանը կազմուի և այդ յանձնախումբի պաշտօնը ոչ թէ միայն ըլլայ հի-ւանդին փոտած վերքերէն մաքրելով բժշկել այլ նաեւ առողջապահական կանոններ սորվեցնել հիւանդին որ ներկայիս ամենէն կենսական պէտքն է:

Ի դիմաց Ֆրէզնօ Բիւլլերի

Ընդհանուր Հայ գաղութականութեան

Ատենագիր

Ատենագիր

Գարրիէլ Պողոսեան Խաչատուր Վարդանեան

* *

Նիւ Եօրք 12 յունիս 1900

Կեդր. Վարչութիւն Հնչ. Կուսակցութեան

Լոնտոն

Ազնիւ Հայրենակիցներ,

Երկար ժամանակ է ի վեր աշխարհի ամէն կողմերն Հայ ժողովուրդն յուզող հարցի մասին անտարբեր չէր կա-րող մնալ և Նիւ Եօրքի Հայ գաղութը: Ամէն կողմէն «Պատուոյ Ատեն» աղաղակը կը լսուէր. նոյնը կ'աղա-ղակէին ամէն մի ազգային ժողովի եւ լսարանի մէջ Նիւ Եօրքի Հայերն:

Հարցը պարզ է. ժողովուրդը իսկապէս ինչպէս կը ցան-կայ. նա ալ եւս լսել չուզեր ունինդիր դեր կատարել, նա այժմ գիտնալ կուզէ թէ ի՞նչ են այս հակառակ «Կեդ-րոններն». ի՞նչ են պատճառներն որ միևնոյն ազգի զա-ւակներն՝ միևնոյն գաղափարի եւ դրօշակի գինուորներն՝ թշնամին մոռացած իրարու դէմ կը մարտնչին: «Ուրեմն» «Կ'ընէ այժմ Հայն, բաւական է անուանարկել, բաւական «է ամբաստանել, ժամէ հասած է, այժմ «Ատեն» պէտք «է վճիռ—դատաւարութիւնն»: Այլ եւս հարցը «Կեդ-րոններուն» չպատկանիր՝ այլ ժողովուրդին: Եթէ Կեդրոն-ներն ժողովրդի համար են պարտին ժողովրդի համար «Պատուոյ Ատեն» հրաւիրել. հակառակ պարագային այլ եւս Հայ ժողովրդի համակրութեանն ու օժանդակու-թեանն սպասելու չեն:

Հայ ազգի ներկայ ոգեւորքի ճգնաժամուն, երբ նա զուրկ ամէն արտաքին միջոցներէ, ուրիշներէն լքուած և կարծես միմիայն անողոր ճակատագրին է յանձնուած, այժմ, ճիշտ այս յողորդող կացութեան մէջ՝ երբ կատարի թշնամին մի հանդարտ շրջահայեցութեամբ մեզ կը հե-տեի մինչեւ որ գտնէ զմեզ կորստեան անյատակ վճի-եղքին և անվրիպելի մի հարուածով յախտնական գե-րեզման կանգնէ մեր վրայ՝ ի՞նչ տպաւորութիւն կ'ունե-նայ Հայ ժողովուրդը եւ ի՞նչ ոգով պիտի փարի նա այլ ևս յայտնի երկու կազմակերպութեանց առաջնորդներուն և անոնց ընդհանուր գործունէութեան:

Ճիշտ այս սպասարկութեան մղումը Նիւ Եորքի գաղութը, որ ամենամեծն է Ամերիկայի մէջ, ժողով գումարեց յունիս 10ին և ընտրեց երեք անձերէ բաղկացեալ մի մասնախումբ որ պաշտօն ունի պիմել հակառակ կուսակցութեանց կեդրոններուն եւ խնդրել որ Տեառ Ա. Ար. փիարեանի խնդիրն չէզոք «Պատուոյ Ատենան» մը յանձնուի:

Մասնախումբն ընտրող ժողովի որոշման համաձայն՝ ստորագրեալքս ձեր անհրաժեշտ պատասխանին կը ըստպանենք:

Մասնախումբի անդամք

Ենոչք Տ. Ստեփանեան Գ. Յ. Արքունեան Յ. Պողոսեան

Հասցե

Գ. Յ. Արքունեան

107 Չորդըն Սթրիթ

Նիւ Եորք Սիդի (Ամերիկա)

* *

Հրթըն 12 յունիս 1900

Խմբագրութիւն «ՄԱՐՏ»ի

Մարտի 23րդ թուոյն մէջ Յ. Խսկէնտէրի և Կ. Յա. կորեանի ստորագրութեամբ գրուած հրաւերը կարգաւորով իրաւացի եւ միանգամայն ընդհանուր ազգութեան շատ օգտակար գտանք:

Ուստի այս առթիւ տեղւոյս հայ գաղութը իւր յունիս 10ին ընդհանուր ժողովին մէջ որոշեց պիմու ընել երկու պատուարժան խմբագրութեանց (Մարտի եւ Դրօշակի) որ պատուոյ ատենան մը կազմելու ծանօթ խնդիրը իրագործեն, որպէս զի վերջ մը տրուի երկու կուսակցութեանց միջեւ եղած եւ լինելիք երկպառակութեանց, կը խնդրենք որ այս խնդիրը կարելի եղածին չափ փութացընէք, որով մենք, հայ ժողովուրդըս այլ եւս երկու կուսակցութեանց ձեռքը խաղալիք չ'ըլլանք:

Կը յուսանք թէ մեր օրինակին հետեւողներ շատ պիտի լինին որոնց ջանիւք այս խնդիրը խաղաղ վերջ մը պիտի գտնայ:

Ի Դիմաց ոչ կուսակցականաց

Ատենապետ Ատենադպիր

Կ. Յ. Թաշեան Մ. Մ. Խանտիկեան

Հրթըն Մաս Ամերիկա

* *

Բարից 13 յունիս 1900

Խմբագրութիւն «ՄԱՐՏ»ի

Ի Լոնտոն

Մարտի նախընթաց թիւին մէջ կարդացինք Պ. Պ. Խսկէնտէրի եւ Յակոբեանի կողմէ Հնչակեան և Դրօշակեան կուսակցութեանց ուղղուած հրաւերը պատասխանատուութեան մը կազմութեան մասին, որ պաշտօն պիտի ունենայ ընդհանր եւ վերջնականապէս վճռել Պ. Արփիար Արփիարեանի վերագրուած կարգ մը արարքներու ստուգութիւնը կամ ստուծիւնը:

Մենք եւս՝ Բարիցի հայ գաղթականութեան անդամներէն, որոնք միշտ իրենց ուշադրութեան և մտահոգութեան առարկայ ըրած են երկու յեղափոխական կուսակցութեանց միջեւ ծագած եւ գայթակղութեան քար եղած այդ խնդիրը, մեր բոլոր ուժովը և առանց ո' և է կանխակալ կարծիքի, կը խնդրենք ու կը պահանջենք պատուոյ ատենանին կազմութիւնը որ կը յուսանք թէ իր վճռովը պիտի կրնայ վերջ տալ ամբողջ հայ յեղափոխական տարրը յուզող եւ միանգամայն ազգային շահուց փնտաւար խնդրին:

Այն պարագային որ պատուոյ ատենանին կազմութիւնը որ եւ է նկատուում մերժուի մէկ կամ միւս կուսակցութեան կողմէ, բնականապէս մեզ համար արդէն ինքնին ընտրուած պիտի եղաւ եւ Յովսէփ Եպիսկոպոս Ալիազեան

գատապարտուած պիտի նկատուի այն կուսակցութիւնը որ իւր մերժումով ճշմարտութեան երեւումն փախուստ տուած է:

Մենք կը սիրենք յուսալ թէ երկու կուսակցութիւններէն ոչ մին պիտի ուզէ այդ գատապարտութեան ենթարկուիլ:

Խաչիկ Վարդարքեան Կարապետ Յակոբեան

Լեոն Սմբատեան Տիրում Սոթքեան

Տիգրան Ստեփանեան Յակոբ Միկնսեան

Սարգիս Միկնսեան

ԵՂԵՆԱՌՈՐԻ ՄԸ ՍԱՏԱԿՈՒՄԸ

Կ. Պոլսէն կը հաղորդուի թէ Բերայի կառավարիչ Էնվեր պէյ սատկեր է: Այս եղեմնաւորը բաւական առեւնէ ի վեր շաքարախտէ կը տառապէր: Հիւանդութիւնը վերջերս սաստկացած ըլլալով տունը քաշուած էր: Գժուար ու երկարատև ողբերգութիւն մը լացած է:

Այս հրէշին անունը կցուած է հայկական շարժերու ողբերգութեան: Հետեւալ գրուածը բաւական է պարզելու համար այդ զգաճին վայրագ եւ ցած ոգին:

Օգոստոս 14 26ին, Պանք Օթոմանի դէպքին օրը, 350էն աւելի հայ բռնութեամբ բանտարկուած էին Բերա Ղալաթա-Սարայը: Էնվեր գանդնք ամէնքն ալ կրնար անմիջապէս սպաննել տալ: Բայց կը սպասէ որ մինչեւ նամակին ժամը հնչէ: Ու այդ պահուն էր, երբ արեւ մալր կը մտնէր, որ Էնվեր սեփական զետիւնը տարածելով մինչ ինք մէկ կողմէն ողջակէզին աղօթքը կը կատարէր Մուհամմէտի, միւս կողմէն ալ Հայոց զուլխները մէկիկ մէկիկ կացինի հարուածներու տակ կոտորելու կուտար: Ու քաղաքապետութեան չեփի կողքերը զիջեալնք մարտիրոսներուն զիւղները կը տանէին ծովը կը նետէին: Դեռ պանտալոններու պատկանող անձեր շաքարներ ետքը այս ոճրագործութեան հետքերը դեռ կը գտնէին Կալաթա Սերայի մէջ: Կարելի չէր եղած արիւնի բիծերը բոլորովին ջնջել:

Բայց ահա այդ 350 Հայոց արիւնին մղձաւանջը կը ճնշուի եղեմնաւորժին կուրծքին վրայ երբ յուսահատ կուրծքեր կը մղէ մահուան դէմ: Այդ առժանելի օրերուն մէջ Էնվեր «հայ մը, հայ մը» կը պոռայ, ու քանի մը անգամներ իր անկողինի զուլքը բերել կուտայ քանի մը հայեր որոնց հետ յարաբերութիւն ունի եղեր: Կը խօսի անոնց իր պաշտօնավարութեան միջոցին «Հայոց վայելած բարեքներուն վրայ» եւ կը պատմէ իր նախորդներուն օրով անոնց կրած հալածանքը:

Կը յուսար թէ հայու բերնէն իր գործերուն ջատագովութիւն մը եթէ լսէր, անոր մէջ իր ոճրին ներում, իր տանջուող խղճին սփոխում պիտի գտնէր, բայց վերջին շունչը ահեղ տանջանքներու մէջ փչեց, առանց այդ միտթարանքը ունենալու:

ԿՐԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Օրմանեան պատրիարք և Տատեան Արթին փաշա ինքնազուրկ բեկած էին Եգիպտոսի առաջնորդական ընտրութիւնը, սրով նախորդ Պատրիարք Իզմիրեան Արքեպիսկոպոսը այդ պաշտօնին կոչուած էր: Եգիպտոսի երեսփոխանութիւնը տկարամիտ թուութեամբ համակերպեցաւ այս օրինական և սահմանադրական զեղծումին, թէև մօտ մէկու կէտ տարի մաքառեցաւ: Նոր առաջնորդ մը ընտրել պէտք եղաւ եւ Յովսէփ Եպիսկոպոս Ալիազեան

Ռոտտոթոյի առաջնորդը, ստացաւ Երեսփոխանութեան քուէն: ու երբ կը պատրաստուէր մեկնել եւ իր պաշտօնատեղին երթալ, ահա յանկարծ Դուրը իր հաւանութիւնը դարձեալ կը մերժէ:

Դրան յարուցած արգելքին շարժառիթը եղած է այն ամբաստանութիւնը թէ Յովսէփ Եպիսկոպոս Ալիազեան Ազգային Յեղափոխութեան հետ յարաբերութիւն ունի եղեր:

Այդ եկեղեցական բազմաթիւ տարիներէ հետ Թիւրքիոյ շատ նահանգներուն մէջ պաշտօն վարած է, իրեն դէմ սաստիկ հակառակութիւններ տեսնուած են, օրագիրներու մէջ շատ անպատու հրատարակութիւններ եղան, բայց մինչեւ հիմակ ոչ ոք մտաբերած էր իրր յեղափոխական մը ներկայացնել զայն: Թիւրք իշխանութիւնը որ ամէն եկեղեցականի վրայ աչքը չորս բացած է, մինչեւ այսօր Ալիազեան եպիսկոպոսին դէմ գանգատ մը չէր ունեցած: Տիգրան անուն լրտեսը որ երբեմն Յովսէփ եպիսկոպոսին քով փոքրաւորութիւն կ'ընէր, արդեօք ո' և է տեղեկութիւն հաղորդած պիտի չըլլար կառավարութեան, եթէ երբեք Ալիազեան եպիսկոպոսի յարաբերութեանց մասին եթէ երբեք անոնք կասկածելի եղած ըլլային:

Այս անցեալը կը յիշենքնք պարզապէս ցոյց տալու համար թէ Թրքական տեսակէտով էն անփաստ, կամ ինչպէս որ կ'ըսեն, «էն անբասիր» եկեղեցականը իսկ կարող չէ իր պետին պաշտպանութիւնը վայելել: Օրմանեան պատրիարք որ ուրիշ ո' եւ է անձէ աւելի քաջ ճանչնալու է իր իշխանութեան ներքեւ գտնուող եկեղեցականներուն կեանքը, անշուշտ շատ աղէկ դիտէ թէ Եգիպտոսի նորընտիր առաջնորդը ո'չ Պատրիարք արանին, ո'չ կառավարութեան քաղաքական ո' և է գրգռուած պատճառով չէ. և ահա այդ պատրիարքը այնքան կը ահաւանայ որ «անմեղ» մը իսկ պաշտպանելու անկարող կը գտնուի:

Այսպէս ահա Տատեան փաշա մը որ պաշտօնի կոչուեցաւ, իր տիտղոսին պատճառաւ, եւ կը կարծուէր թէ իրը սուլթանին վստահութիւնը վայելող անձնաւորութիւն պիտի կարողանար իր անհատական վարկովը կարգադրել կարգ մը խնդիրներ, ահա այդ վարչապետ փաշան, իր հետ ունենալով Հայոց պատրիարքն ալ չեն կարող իրենց ազդեցութեամբ մինչեւ իսկ անտեղի ամբաստանութիւն մը հերքել: Ու այդ մարդիկը այն աստիճան արժանապատուութեան գիտակցութիւնը չունին որ իրենց եղած նախատիքին համար հրաժարական տալով մէկիկ չեն քաշուիր:

Ու տեսնենք թէ Եգիպտոսի Երեսփոխանութիւնը ինչ պիտի ընէ: Մտիկ չըրին հեռատես խորհուրդներու: Խոնարհեցան Տատեանի մը անտեղի հրամաններուն առջեւ: Ոտնակոխ ըրին օրէնք եւ սահմանադրութիւն, ու հիմակ կը կրկնուի բեկանուած խնդիրը:

ՀԱՍՏԷ ԵՒ ԲԱԺՆԵԳԻՆ

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԸ կը հրատարակուի ամէն ամսու 1 ին եւ 15ին: Բաժնեկիւնն է Եւրոպայի համար տարեկան 10 եւ վեցամսեայ 5 ֆրանք, Ամերիկայի համար տարեկան 2 ու վեցամսեայ 1 տոլար:

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԻ վերաբերեալ նամակ ու բաժնեկիւն զրկել առ՝

L. FRANK,
27, CHESTERTON ROAD,
(ENGLAND) LONDON, W.

ՏՊԱՐԱՆ ՀՆՁ. ԱԶԳ. ՅԵՂ. ԿՈՒՍԱԿՈՒԹԵԱՆ